

szombat

2019. október

5779. tiszri

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület
folyóirata
Megjelenik évente tizszer

Szerkesztőbizottság:

Deák Gábor, Itamár Jáoz-Keszt
Komoróczy Szonja Ráhel
Korányi László, Kovács András
Novák Attila, Tatár György

Szerkesztőség:

Szántó T. Gábor főszerkesztő
Gadó János szerkesztő
Szász Anna Lujza szerkesztőségi titkár
Magó Katinka pénzügyek

Állandó külső munkatársak:

Uri Asaf, Bassa László, Bóka B. László
Csáki Márton, Mátraházi (Suematra) Zsuzsa
Németh Ványi Klári, Szarka Zsuzsa
Várnai Pál

A megjelenést támogatja:

Amerikai Joint Magyarország
Mazsihisz
Mazsók
Nemzeti Kulturális Alapprogram

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi

Terjeszti a Lapker Rt.

Címlapon: Rooseveltnél aláírja
a Németország elleni hadüzenetet
1941. december 11-én.
Forrás: Library of Congress

A kéziratok szerkesztése lezárult:
2018. szeptember 6-án

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1054 Budapest, Tüköry utca 3.
Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org

Címünk az interneten:
http://www.szombat.org

Egyéves előfizetői díj: 6950 Ft

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat” számú alszámlán

Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.
HU ISSN 0865-3844

Felelős kiadó:
Kirschner Péter, a Mazsike elnöke

Nyomdai előállítás: Pannonia Nyomda Kft.

Konrád Miklós

MIÉRT AKARTAK A NEOLÓGOK EGYESÜLNI AZ ORTODOXOKKAL?

Mi aggasztotta leginkább a magyar zsidókat a dualizmus (1867–1918) korában? A kérdésnek ilyen formában nincsenek sok értelme, mivel az 1867-ben egyenjogúsított zsidó lakosság már a korszak elején sem alkotott homogén társadalmi csoportot, az elkövetkező félszázad során pedig társadalmi és kulturális diverzitása folyamatosan tovább nőtt. Ha azonban a kérdést leszűkítjük arra, vajon mi foglalkoztatta legjobban azokat a neológ zsidókat, akik a felekezeti sajtó szerzőiként, rabikként, a hitközségek, a hitközségek képviselőit ellátó községkerületek és az azok felett álló Magyarországi Izraeliták Országos Irodája vezetőiként szakmai életük legalább egy részét a felekezeti ügyeknek szentelték, úgy már megkockáztatható a válasz: e réteg számára – nevezzük itt őket neológ aktivistáknak – a legégetőbb problémát a neológ polgárság zsidó identitásának a szétmállása, a zsidóellenesség továbbélése, valamint az ortodox zsidóság szervezeti különállása alkották.

Ami az utóbbit illeti, vagyis az 1868–69-es Izraelita Egyetemes Gyűlés akaratlan eredményeként létrejött különválást *kongresszusi* (köznyelven neológ), *orthodox*, illetve a két nagy táborhoz csatlakozni nem akaró *status quo ante* hitközségekre, noha

a magyar zsidóság Európában unikális intézményes szakadásáról számos kitűnő írás született, érdekes módon egy sem tett kísérletet arra, hogy választ adjon a kérdésre, vajon a neológok miért akarták visszaállítani a honi zsidóság szervezeti egységét, miért törekedtek az ortodoxokkal való újraegyesülésre? A mulasztás annyiban érthető, hogy az egység visszaállítása érdekében tett lépések nem jártak sikerrel (az egyesülésre csak 1950-ben, a kommunista diktatúra kényszere alatt kerül majd sor), a meghíúsult kísérletek számbavétele pedig meddő és érdektelen feladatnak tűnhet. Ugyanakkor a mulasztás mégis meglepő. Egyrészt, mivel a dualizmus kori neológ zsidó lapok zömének, az izraelita községkerületek és az Országos Iroda vezetőinek mégiscsak ennek az egységnek a visszaállítása képezte egyik legfőbb törekvését. Másrészt, mivel dacára annak, hogy a neológ-ortodox szakadásról és következményeiről a korabeli neológ sajtó és az Országos Iroda által a kultuszminiszterhez felterjesztett memorandumok évtizedeken keresztül értekeztek, a kérdésre, vajon végsősoron miért kívánták visszaállítani a magyar zsidóság szervezeti egységét, az egyértelmű és egyöntetű válasz elmaradt. Unikális felelettel én sem szolgálhatok, ilyen nyilván nem is volt, néhány valószínűsíthető választ mindazonáltal az olvasó figyelmébe ajánlanék.

a sosemvolt

EGYSÉG

Ortodoxok neológ szemmel

Mielőtt azonban a tárgyra térnék, a kontextus jobb megértése érdekében szükségesnek látom bemutatni, melyek voltak a korszakban a neológ-ortodox szakadással és az ortodoxiával kapcsolatban hangoztatott főbb neológ állítások. E különféle állítások között nincs feltétlenül összefüggés, az érvek ugyanis az adott célok függvényében változtak.

Amennyiben a cél a „haladó” útjának az öngazolása, és ekképpen közvetetten az ortodoxia alapvetésének a cáfolata volt, úgy a neológok a nem zsidó kultúrának és az asszimilációnak a vallásossággal való összeegyeztethetőségét hirdették. „Nem a tudomány okozta a vallástalanság elharapódzását”, írta 1864-ben, a szakadás előtt öt évvel a *Magyar Izraelita* című hetilap, „ennek folytán a tudomány nem ingatja meg a zsidóság alapjait”. Ahogy pedig a felekezeti életben az 1860-as évektől aktív, 1905-től a neológ Országos Iroda elnöki tisztségét is betöltő Mezei Mór hangoztatta 1917-ben, „lehetünk jó magyarok, nem leszünk azért rosszabb zsidók”. A „vakbuzgó” zsidó tehát nem azért járt téves úton, írta Szabolcsi Miksa, az *Egyenlőség* című legolvasottabb neológ hetilap főszerkesztője 1890-ben, mert féltette vallását, hanem mert elhitette magával, „miszerint az igazhitűség kizárja a modern műveltséget”.

Abban az esetben, ha a neológ diskurzus célja a szakadás teológiai legitimitásának a megcáfolása volt, a hangsúly a neológ és ortodox vallásfelfogás közötti dogmatikai különbség tagadására helyeződött. Ha a zsidó vallás kapcsán lehetett egyáltalán dogmáról beszélni, úgy ez nem lehetett más, mint Maimonidesz tizenhárom hitelve, amelyet pedig neológok és ortodoxok egyaránt vallottak. Ami az egyik legkényesebb vitapontot, nevezetesen a *Sulchan Aruch*-hoz, vagyis a 16. században kompilált szertartás- és törvénygyűjteményhez való viszonyt illette, a neológok hol azzal érveltek, hogy az ortodoxok vádjával ellentétben a neológ hitközségek is a *Sulchan Aruch* alapján álltak; máskor azt hangoztatták, hogy maguk az ortodox hitközségek sem álltak a *Sulchan Aruch* alapján. A rítus, a szokások, vagy

akár a vallási szabványok terén lehettek eltérések, de ezek távolról sem igazolhatták az ortodox tézist, miszerint a neológok egy az ortodoxoktól eltérő, mert az igaz judaizmus útjáról letért vallásfelekezetet alkottak.

A diskurzus célja a keresztények támogatásának az elnyerése is lehetett. Ez esetben a fenti érvek helyett annak hangoztatása lépett előtérbe, miszerint a neológok és az ortodoxok között igazából egyetlen valódi különbség létezett: az előbbieket szívvel-lélekkel magyarosodtak, az utóbbiak nem.

Amennyiben a cél annak az ortodox vádnak a cáfolata volt, miszerint a neológok sokkal kevésbé vallásosak, avagy immár egyáltalán nem azok, a neológok azt bizonygatták, hogy számos neológ hitközségben élő zsidó szigorúbban betartja a vallási előírásokat, mint egyes orthodox hitközséghez tartozó hitsorsosai, illetve hogy egész neológ hitközségek jámborabbak, mint némely ortodox hitközség.

Ha a neológ sajtó arról igyekezett meggyőzni olvasóit, hogy a „neológ” és „orthodox” megjelölések valójában nem is jelentenek semmit, rámutatott, miszerint ismétlenül előfordult, hogy egyes hitközségek valamilyen, legkevésbé sem vallási okból átálltak egyik táborból a másikba, neológ hitközségekből ortodoxok lettek és fordítva, mégpedig anélkül, hogy a címkeváltozás vallási profiljukban és szokásaiban bármiféle változással járt volna.

Ha azonban a cél a magyar zsidóság védelme volt, ami pedig az ortodox zsidók elleni támadások kivédését is magában foglalta, a neológ sajtó, ha nem is konzekvensen, de általában kiállt az ortodoxok érdekében és védelmében. A korabeli hiedelem szerint Galíciából folyamatosan bevándorló és az északkeleti megyékben letelepedő, többnyire haszid ultraortodox zsidókat a neológ sajtó évtizedeken át kárhóztatta, amiért szerinte megakasztották a térségben régebben letelepedett zsidók magyarosodását. Ha azonban a „galiciánereket” a keresztény magyar társadalom részéről érte támadás, a neológ sajtó egyszerű, a helyi rutén lakosságnál nem kevésbé nyomorúságos, tisztességes és dolgos népként mutatta be és vette védelmébe őket.

Előfordulhatott végül, és az 1890-es évek végétől mind gyakoribbá vált, hogy a cél az ortodox zsidóság inspiráló modellként való

bemutatása lett. A szekularizált és akkultúráldott polgárság zsidó identitásának vélt drámai sorvadása feletti aggodalom mélyülésével ugyanis arányosan felértékelődött az az ortodoxia, amelynek zsidósága iránti rendíthetetlen hűsége és kétségeket nem ismerő zsidó identitása persze éppen a neológia által mindaddig magabiztosan követendőnek ítélt út elutasításából eredt. Ebből a perspektívából nézve az ortodox zsidó már nem az idők felvilágosult szellemét meg nem értő, a magyarosodás követelményével szemben ódzkodó vagy azzal szemben akár ellenséges fanatikusként tűnt fel, hanem a maga módján „jó”, a kikeresztelkedés küszöbén szédelő neológhoz képest mindenképpen „jobb” zsidóként.

Az újraegyesülés, és ami mögötte lehetett

Amint a fentiekből is látható, a maguk között sem egységes, hírlapíróktól és rab-biktól nagypolgárokig terjedő neológ aktivisták részben önellentmondásos diskurzusuk nem szolgál egyértelmű útmutatásként annak eldöntésében, vajon melyek lehettek a magyar zsidóság szervezeti újraegyesítésére irányuló törekvések mögötti – nem feltétlenül nyíltan vállalt – szándékok.

Hogy a legkevésbé beváltható indokkal kezdjük, az újraegyesülés egyik neológ motívációja a vetélytárs félreállításuk lehetett, mely szándék olykor nyíltan kifejezésre is jutott, így mikor Mezei Ernő, volt országgyűlési képviselő és függetlenségi párti publicista 1889 végén az *Egyenlőségben* kertelés nélkül kijelentette: „Ezzel az autonóm ortodoxiával le kell számolnunk.” Neológok alatt ebben az esetben nem a rabikra, és nem is annyira a neológ sajtó hírlapíróira gondolok, mint elsősorban a neológ felekezeti élet vezetői posztjait, az izraelita községke-rületeket és az Országos Irodát uraló vagyonos közép- és nagypolgárságra, vagyis a neológ establishmentre. A vetélytárs pedig ebben az esetben nem az ortodoxia egészét jelenti, hanem a kultuszminiszter kegyeiért az Országos Irodával versengő, az ortodox hitközségek képviseletéért felelős Ortodox Izraelita Közvetítő Bizottságot (1906-tól Közpon-ti Irodát), amelynek pöre fennállása akadályozta a neológ establishmentet felekezeti-

a sosemvolt

EGYSÉG

politikai stratégiája érvényesítésében, óhatatlanul korlátozta a kormányzattal szembeni nyomásgyakorló potenciálját. A neológ elit joggal remélhette, hogy egy esetleges szervezeti egyesülés esetén különösebb nehézség nélkül maga alá gyűrheti majd a kormányzati körökkel hozzá képest jóval kevesebb kapcsolatot ápoló orthodox vezetőséget.

Aligha kétséges, hogy a neológ aktivisták egységre való törekvésében az orthodox zsidóság elmagyarosodása felgyorsításának, hogy ne mondjam kényszerített magyarosításának a szándéka is szerepet játszott. Annyi biztos, hogy a neológ sajtóban és a kormányzathoz intézett memorandumokban több ízben szerepelt a nyilvánvalóan csábítóan remélt megjegyzés, miszerint egy szervezetenként egyesített zsidóság keretében a neológok nagyobb sikerrel egyengethetnék orthodox hitestvéreik útját a magyarosodás felé. Az érv egyértelműen a kormányzat előtt elhúzott mézesmadzag funkcióját töltötte be. De nem csupán erről volt szó. A neológ aktivisták nehezen tudtak szabadulni a gondolattól, hogy az antiszemitizmusnak a zsidók teljes nyelvi és kulturális elmagyarosodása a leghatékonyabb ellenszere, vagy legalább is, hogy az északkeleti megyék ultraortodox zsidóságának az asszimilációt közel maradéktalanul elutasító magatartása biztosan nem segíti elő a zsidóellenes előítéletek gyengülését. Ugyanakkor a neológ sajtó legkésőbb a tiszteszlári vérvád idejétől, vagyis az 1880-as évek első felétől tisztán látta és olvasóit is figyelmeztette rá, hogy az antiszemita gyűlöletének tárgyát nem a kaftános zsidók képezték, hanem ők maguk, a magát magyarnak valló zsidó polgárság. Amiként Acsády Ignác történész és hírlapíró írta 1883 februárjában az *Egyenlőség* vezércikkében, „a szemérmes antiszemitizmus [...] az orthodoxot szidja ugyan, de azért a neológot gondolja”. A régi beidegződések mégsem múltak el igazán, ami a zsidók magyarosodásának harsogó követelésétől szaturált közéletet tekintve nem meglepő. Ez magyarázza, hogy a neológok és orthodoxok újraegyesülését a bankár és alkalmi zsumnaliszta Székely Ferenc a Pesti Izraelita Hitközség 1914 májusában tartott közgyűlésén továbbra is azért tartotta szükségesnek, hogy ennek révén a neológia Székely eufemisztikus kifejezésével „kultúra dolgában hatással lehessen az erre szorulóakra”.

Az újraegyesülés e politikai-társadalmi motivációi mellett nem kétséges, hogy a szakadást számosan, de elsősorban a neológ rabbik attól a reménytől áthatva szeretnék volna felszámolni, hogy az orthodoxokkal való egyesülés, a magyarországi zsidóság történelmi egységének a helyreállítása a neológok zsidó identitásának a megerősödéséhez vezetne. Párhuzamosan ugyanis annak a bizonygatásával, miszerint neológok és orthodoxok között vallási szempontból nem létezett különbség, őszintébb pillanataikban, pontosabban, amikor nem felekezetpolitikáról, hanem a modern zsidó identitásról írtak, a neológ aktivisták belátóbbnak mutatkoztak. Amint az *Egyenlőség* főszerkesztője egy 1904-es cikkében megjegyezte, „az igazság csak igazság. Az igazság pedig az, hogy orthodox testvéreink imádkozás dolgában jámborabbak nálunk.” Egyes neológ rabbik az 1900-as években már a nyilvánosság előtt is kifejezték a neológia útjának maradéktalan helyességét illető szkepszisüket. Ahogy Flesch Ármin mohácsi főrabbi értékelte 1908-ban, „a világi műveltség után mohón áhító része a zsidóságnak túlmént azon a határon, melyet pedig meg kellett volna őrizni”. Ebből a „túl messze mentünk”-érzésből magától fakadt a következtetés, miszerint a mégiscsak nyilvánvalóan vallásosabb orthodoxokkal való egyesülés a neológia javát szolgálná. Ezt a gondolatot a Rabbiképzőben frissen rabbivá avatott Rubinstein Mátyás, utóbb szekszárdi főrabbi, már 1894-ben megfogalmazta: „Kár, nagy kár, mi tőrés-tagadás, konzervatív testvéreink kiválása körünkből. Ha köztünk maradnak, mi vonzzuk őket a művelődés, a felvilágosodás felé, ők meg ugyanolyan módon a konzervativizmus felé vonzanak bennünket.”

Mindezen szempontok mellett mindazonáltal a legfőbb oknak, amiért megítélésem szerint, ha nem is a rabbik, de a neológ közélet világi szereplői a magyar zsidóság újraegyesülését szorgalmazták, semmi köze nem volt a neológ-orthodox viszályhoz, illetve csak annyiban állt azzal közvetett viszonyban, amennyiben az egység újratelepítése a cél elérésének szükséges előfeltételét képezte. A cél pedig a *felekezeti autonómia*, más néven a felekezeti önkormányzatiság kivívása volt. Talán mert a neológ-orthodox szakadással foglalkozó történészeket a vallási és identitásbeli kérdések mind-

ezidáig jobban érdekelték, mindenesetre máig elsikkad némileg a tény, hogy a szakadásba torkolló 1868–69-es egyetemes gyűlés alapvető célját éppen ennek a protestáns felekezetekhez hasonló, törvény által szavatolt felekezeti autonómiának az elnyerése alkotta. Ennek pedig első, szükségszerű stációját a zsidó lakosság egészét átfogó, egységes felekezeti szervezet létrehozása jelentette volna. A kongresszus 1868. dec. 14-i megnyitóján tartott beszédében Eötvös József az autonómiának, saját szavaival egy a „keresztény autonóm egyházak”-hoz hasonlóan „szabad, önálló és autonóm” zsidó felekezeti szervezetnek a megalkotását tűzte a képviselők feladatául. A *szabad államban szabad egyház* elvéhez hűen, Eötvös messzemenően késznek mutatkozott azon zsidó felekezeti autonómia kormányzati szavatolására, amelyet az államhatalom később a neológ felekezet szóvivőinek ismételt kérése ellenére mindig elutasított. Ha másért nem, már emiatt elmondható: a dualizmus kori magyar zsidóság történetének az Izraelita Egyetemes Gyűlés volt a legnagyobb elszalasztott lehetősége.

A szakadás miatt ugyanis az egységes szervezet értelemszerűen nem jött létre. A kongresszuson létrehozott szabályzatot az ortodoxia elutasította, a kormányzat pedig a vallásszabadság nevében nem kényszerítette annak elfogadására. Helyette Ófelsége a kongresszusi szabályzat 1869. június 14-i szentesítését követően 1871. október 22-én az orthodoxok által alkotott szervezetet is jóváhagyta. Dacára azonban egyes történészek téves állításának, a hatalom által elismert – ám a törvényhozás által be nem cikelyezett – szabályzatok a zsidó felekezet számára nem biztosítottak önkormányzati jogot.

A felekezeti autonómia hiánya azt jelentette, hogy a hatalom képviselői – országos szinten a kultuszminiszter, lokális szinten a szolgabírók, polgármesterek vagy rendőrkapitányok – bármikor beavatkozhattak és rendszeresen be is avatkoztak a zsidó felekezet belügyeibe. A felekezeti ügyeket alaposan nem ismerő, ám azokat zsidó felekezeti autonómia hiányában rendeleti úton szabályozni kényszerülő kultuszminiszterek hol a neológ, hol az orthodox országos iroda tanácsa alapján döntöttek. Ez a kormányrendelettel történő szabályozás folya-

a sosemvolt

EGYSÉG

matos bizonytalanságot tartott fenn, hiszen amit az egyik miniszter többé-kevésbé önkényesen megadott, azt egy másik ugyanígy el is vehette. Az alsóbb szintű hatóságok beavatkozásai még gyakrabban tűntek megalapozatlannak. Ahogy írta Kulinyi Zsigmond 1889-ben: „[F]elekezeti dolgaink [...] elintézésére folyvást és örökké azon közigazgatási hatóságok közbelépését kell igénybe vennünk, melyek a zsidó ügyek iránt a legcsekélyebb érzékkel sem bírnak és minden zsidó felekezeti igazgatási és jogvédelmi kérdést *erotikusnak* tekintenek.”

A felekezeti autonómia hiányának konkrét következményeit csak néhány példával illusztrálom:

Míg az 1863. évi 53. törvény értelmében az új egyházközségek alapítása a keresztény felekezetek kizárólagos joga közé tartozott, az 1888-ban 1191 szám alatt kelt kultuszminisztériumi rendelet meghozatalától kezdve az újonnan alakuló anyakönyvvezetési joggal bíró, úgymond anyahitközségeknek be kellett mutatniuk alapszabályait a kultuszminiszterhez jóváhagyás végett. Ugyanezen rendelet értelmében egyazon városban vagy községben egynél több anyahitközség csak a kultuszminisztérium engedélyével jöhetett létre.

Az anyahitközségeknek akkor is fel kellett terjeszteniük alapszabályait jóváhagyásra a kultuszminisztériumhoz, ha azoknak egyetlen pontján kívántak változtatni. A jóváhagyást a minisztérium persze megtagadhatta.

Az autonómia hiányában a zsidó felekezeti iskolák a vallás- és közoktatásügyi minisztérium felügyelete alatt maradtak. A zsidó népiskolák nem rendelkeztek tanszemélyzetük felett fegyelmi jogkörrel, tanítót is csak a közigazgatósági hatóság kiküldöttje jelenlétében választhattak meg. A többi bevett felekezettel ellentétben tankönyveiket be kellett mutatniuk a minisztériumnak jóváhagyás végett, még hittankönyveiket is.

A kultuskormányzattól és a helyi hatóságoktól való függőségi viszonyt a frissen emancipált neológ zsidóság 1867 után egy ideig különösebb gond nélkül tűrte. Ám az idők múlásával, ahogy az 1890-es évek egyházpolitikai törvényei révén a zsidó felekezet a keresztény egyházakkal (papíron) teljes egyenrangúságra emelkedett, és ahogy a zsi-

dóság társadalmi és gazdasági felemelkedésével arányosan az immár elmagyarosodott zsidó polgárság állampolgári öntudata megnőtt, a kormánzatnak és a közigazgatásnak a felekezet belügyeibe való folyamatos beavatkozása a neológ aktivisták számára egyre frusztrálóbbá vált.

A frusztráció idővel annál inkább nőtt, hogy a neológ felekezetnek az önkormányzati jog megszerzésére irányuló lépései meddők maradtak. A kulisszák mögötti feltételvezető lobbizáson túl e lépéseknek a *Hitközségi Szemle* című folyóirat 1911-ben a következő, (ön)íróiájával együtt is pontos összegzését adta: „Felekezetünk kerületi képviselőinek vezéremberei az Országos Iroda vezetése mellett tisztelegnek a kultuszminiszternél. Tisztelgésük célja a zsidó felekezet autonómiájának teljes kiépítése. Ezt kéri minden új minisztertől. Minden új miniszter őszinte jóakarattal ígéri meg ugyanazt: hogy buzgón fogja tanulmányozni a kérdést és meg fog mindent tenni a sürgetett megoldás érdekében, ami tőle az adott viszonyok között kitelik. Ez történt eddig mindig.

Most se történt egyéb. Olyan ez, mint a szentelt víz: nem árt, nem használ.”

A cikkíró egy fontos információt kihagyott: mivel a felekezeti autonómia előfeltétele egy egységes szervezet megalkotása volt, amelyre pedig felhatalmazása csak egy új zsidó egyetemes gyűlésnek lehetett, az Országos Iroda által a kultuszminiszterhez felterjesztett emlékiratok az 1880-as évek első felétől kezdve folyamatosan ezen újabb zsidó egyetemes gyűlés összehívását kérelmezték. Ezt azonban a kormánzat rendre elodázta. A memorandumokra vagy egyáltalán nem válaszolt, vagy jelezte, hogy amíg esélye sincs annak, hogy a neológok és az ortodoxok megegyezzenek, márpedig az ortodoxok nyilatkozatai egyértelműen erre utaltak, egy újabb egyetemes gyűlésnek sincs semmi értelme. Ami persze igaz is volt, ugyanakkor kissé álságos is, hiszen a kormánzat ekképpen annak az egységes szabályzatnak a hiányára alapozva utasíthatta el az autonómia biztosítását, amelynek megalkotásához szükséges egyetemes gyűlést nem volt hajlandó összehívni.

REJTELMES ERZSÉBETVÁROS

3

A második főutca és mellékutcai

Zsidó helytörténeti séta
Deák Gáborral
az Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár
(Csányi utca 5.) szervezésében

Időpont:
2019. október 20. | vasárnap | 14.30

Jegy ára: 900 Ft Időtartam, 1 óra 30 perc.

Cím: 1077 Budapest, Csányi utca 5.